

УДК 331.25(477)

Т.В. КОЛЕСНИК-ОМЕЛЬЧЕНКО,

Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди

ПРАВОВА СУТНІСТЬ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Ключові слова: правова сутність, пенсійне забезпечення

Конституція України встановила право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової втрати працездатності, у старості та в інших випадках, передбачених законом. Юридичний механізм забезпечення цього права в нашій державі здійснюється за допомогою самостійної галузі права – права соціального забезпечення. Сьогодні в Україні відбувається реформа усієї системи соціального забезпечення, при цьому основна увага зосереджена на реформуванні системи пенсійного забезпечення.

Найважливішими чинниками розвитку пенсійного забезпечення є рівень розвитку економіки, демографічні та інші соціальні проблеми. Всі ці фактори діють у взаємній обумовленості, і розгляд їх дозволить визначити тенденції розвитку пенсійного забезпечення і передумови формування нової системи, яка відповідає цьому етапові розвитку нашої країни. Тому метою статті є дослідження правової сутності пенсійного забезпечення, її новизною – заходи з удосконалення чинного законодавства про пенсійне забезпечення.

У юридичній літературі досить докладно розглянуто питання пенсійного забезпечення, а зокрема, поняття “пенсія” та її суттєві ознаки. Отже, пенсія, це:

- періодичні виплати, що проводяться за рахунок коштів соціального страхування з метою матеріального забезпечення робітника, службовця чи його сім'ї у зв'язку з завершенням повного великого циклу його тру-

дової діяльності або у зв'язку з остаточним чи тривалим вибуттям його з числа повноцінних працівників;

- щомісячна виплата аліментарного характеру з фондів для непрацездатних громадян у старості, по інвалідності та в разі втрати годувальника, а також за вислугу років у вигляді систематичних грошових виплат [1, с.128];

- регулярна (періодична) грошова виплата соціально-аліментарного призначення, що провадиться особам похилого віку, інвалідам та іншим категоріям громадян та їх сім'ям у випадках, передбачених законом із суспільних фондів споживання у зв'язку з їх (або особи, на утриманні якої вони знаходяться) минулою трудовою або іншою суспільно корисною діяльністю, яка припинена або замінена більш легкою діяльністю з передбаченої законом поважної причини; виплата, розмір котрої співвідноситься, як правило, з минулим заробітком. Ця виплата є для непрацюючих пенсіонерів основним джерелом засобів до існування [2, с.122];

- щомісячні грошові виплати громадянам за рахунок держави для їхнього матеріального забезпечення в старості, в разі інвалідності, втрати годувальника, а також за вислугу років [3, с.497];

- щомісячні виплати з фондів для непрацездатних, що призначаються в розмірах, співвіднесених з минулим заробітком, особам, які впродовж установленого строку займалися суспільно корисною діяльністю й досягли певного віку [4, с.31];

- виплата, що провадиться державою у зв'язку з настанням певної обставини у житті людини, – досягнення певного віку, інвалідності, смерті годувальника [5, с.105];

- щомісячна грошова виплата фізичним особам із спеціально створених для цього Пенсійних фондів на умовах і в порядку передбачених чинними нормативними актами [6, с.272];

- основне, щомісячне джерело існування непрацездатних пенсіонерів [7, с.24].

В.А. Ачаркан визначає пенсію як “грошо-

ве забезпечення, отримуване з суспільних фондів споживання громадянами за наявності в них постійної чи стійкої непрацездатності, або за віковою ознакою, у зв'язку з вислугою років, або встановлюване через медичне обстеження (для визначення інвалідності), пенсія призначається громадянам за їхню працю в минулому чи іншу суспільно корисну діяльність і покликана служити для них постійним і основним джерелом засобів до існування” [8, с.68].

Думку В.А. Ачаркана про те, що пенсійне забезпечення основане на втраті громадянином працездатності, поділяє Я.М. Фогель, який стверджує, що загальною передумовою виникнення пенсійних правовідносин є постійна чи тривала непрацездатність, тобто певний побутовий стан організму людини [9, с.48-50].

Щодо такого розмаїття визначень вченими висловлені думки. Так, Р. Іванова вважає, що відмінності з окремих ознак пенсії мають суто термінологічний характер і тому на них зупинятися не слід [10, с.131].

І.М. Сирота, навпаки, не даючи власного визначення, детально зупиняється на ознаках, які пропонувались до включення у дефініцію пенсії, його міркування щодо недоречності введення окремих з них до визначення поняття “пенсія” і необхідності уточнити інші заслугують на увагу [11, с.105].

Наведені вище поняття належали до трудових пенсій або до одного з її видів – пенсії за віком, тобто по старості. Спочатку той чи інший дослідник давав перелік характерних, на його думку, ознак і за допомогою їх модулював саме визначення. Такий підхід, на наш погляд, є вірним.

Як відомо, чинне законодавство до трудових пенсій відносить наступні: 1) за віком; 2) по інвалідності; 3) в разі втрати годувальника; 4) за вислугу років.

Для них характерні такі ознаки:

- пенсія - це платіж, що провадиться державою у грошовому вираженні. Існуюча сьогодні практика видачі пенсії товарами чи послугами є вимушеною тимчасовою акцією

держави у перехідний період;

- вказані платежі здійснюються регулярно, тобто періодично у встановлені законом строки. Чинне законодавство передбачає щомісячну виплату пенсій;

- кошти на виплату пенсій виділяються із спеціально створених для цього джерел (страхових фондів, державного бюджету);

- розмір щомісячної пенсії залежить від трудового стажу, заробітку, умов праці. При проведенні пенсійної реформи розмір пенсії залежатиме від тривалості страхового стажу і величини заробітку, з якого сплачуються внески;

- пенсія призначається лише тоді, коли настає передбачений законом страховий випадок (досягнення певного віку, інвалідність, смерть годувальника);

- участь громадян у створенні страхових фондів, з яких виплачується пенсія;

- коло осіб, які мають право на пенсію, точно окреслене в законі і розширеному тлумаченню не підлягає. До нього належать непрацездатні громадяни, а також іноземці та особи без громадянства, котрі на законних підставах проживають на території України. Умови, за яких виникає суб'єктивне право на відповідний від обов'язкової суспільно корисної діяльності шляхом надання матеріального забезпечення, яке може замінити основні джерела засобів до існування;

- порядок призначення та виплати пенсій регламентується нормативними актами найвищої юридичної сили – законом. Відповідно до ст.92 Конституції України виключно законами визначається основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення.

Визначення поняття “трудова пенсія” повинно врахувати й ті зміни, що відбуваються сьогодні у пенсійному законодавстві. Таким чином, трудова пенсія – це залежно від тривалості трудового (страхового) стажу роботи і величини заробітку, з якого сплачуються страхові внески, щомісячна грошова виплата особі із спеціально створених для цього державою фондів за умов і в порядку, передба-

чених законодавством.

У зв'язку з необхідністю розмежування джерел фінансування виплати різних видів соціального забезпечення планується пенсії за вислугу років трансформувати у дострокові пенсії, але за своєю суттю вони належатимуть до трудових.

В Україні створену єдину систему пенсійного забезпечення. Вона виявляється насамперед у тому, що виплата пенсій практично всім категоріям пенсіонерів здійснюється за рахунок коштів Пенсійного фонду України і, частково, дотацій з Державного бюджету, які виділяються на пенсійне забезпечення. Єдина система передбачає централізоване правове регулювання, що гарантує повсюдне на всій території країни рівні умови та норми, однакові можливості здійснення громадянами України одного з найважливіших соціальних прав.

Бюджет Пенсійного фонду України – основне джерело фінансування пенсійного забезпечення громадян України, передбачений Законом України “Про пенсійне забезпечення” від 05.11.1991 року і Законом України “Про збір на обов’язкове державне пенсійне страхування” від 26.06.1997 року. Цей бюджет складається зі страхових внесків суб’єктів підприємницької діяльності і фізичних осіб. Розмір страхових внесків для платників встановлено окремо для підприємців, які використовують працю найманих робітників, – 32 % від об’єкта оподаткування, а для платників, що працюють на умовах трудового договору (контракту) – 1 % від об’єкта оподаткування. Пенсійний фонд України не включається до Державного бюджету України. Забороняється використання коштів Пенсійного фонду не за цільовим призначенням. Під опікою Пенсійного фонду нині знаходиться біля 14,5 млн. пенсіонерів.

Громадяни України мають право на державне пенсійне забезпечення за віком, з інвалідності, на випадок втрати годувальника та в інших випадках передбачених Законом України “Про пенсійне забезпечення” від 05.11.1991 року. Іноземні громадяни та осо-

би без громадянства, що проживають на Україні, мають право на пенсію врівні з громадянами України на умовах передбачених законодавством або міждержавними угодами. Пенсійне забезпечення громадян України, які проживають за її межами здійснюється за угодами з іншими державами.

В випадках, коли угодами між Україною та іншими державами передбачені інші правила, ніж ті, які містяться в Законі “Про пенсійне забезпечення”, то застосовується правила встановлені цією угодою.

Пенсії бувають трудові і соціальні. До трудових пенсій належать пенсії за віком, з інвалідності, у разі втрати годувальника та за вислугу років. Пенсією за віком прийнято називати таку пенсію, яка встановлюється з досягненням певного віку та одночасною наявністю необхідного стажу роботи. Вік, який дає право на пенсію за віком зазвичай зветься пенсійним. Термін “пенсійний вік” у законодавстві не вживається. Натомість у кожному випадку називається вік, із досягненням якого призначається пенсія за віком. Введення цього терміна охоплює декілька віків. Пенсійний вік, як і тривалість стажу, встановлюється законом. Право на пенсію за віком нерозривно пов’язане з трудовою діяльністю людини. Досягнення пенсійного віку служить підставою для припинення трудових відносин працівників із роботодавцями, через що у держави виникає необхідність пенсійного забезпечення громадян. Право на пенсію за віком мають: чоловіки – при досягненні 60-ти років, які мають стаж роботи не менш 25 років та жінки – при досягненні 55-ти років і наявності стажу роботи не менш 20 років.

Пенсія за віком відрізняється від інших видів пенсійного забезпечення, приміром, від пенсії з інвалідності та за вислугу років. Вона відрізняється від пенсії з інвалідності тим, що її призначення не залежить від фактичного стану працездатності людини. Пенсію за віком не важко відрізнити і від пенсії за вислугу років, хоч обидві ці пенсії встановлюються незалежно від фактичного стану

працездатності. Різниця полягає в тому, що для отримання пенсії за віком є необхідним певний вік, а право на пенсію за вислугу років зазвичай не передбачає досягнення будь-якого віку.

Пенсії за віком – головний вид матеріального забезпечення непрацездатних громадян, що стосується життєво важливих інтересів мільйонів вітчизняних пенсіонерів. У загальній чисельності пенсіонерів (близько 14 млн. осіб) 10 млн. пенсіонери за віком.

Що ж до спеціальних юридичних підстав, то вони мають значення для окремих категорій громадян: потерпілих від Чорнобильської катастрофи; інвалідів, учасників війни і сімей загиблих воїнів; багатодітних матерів і матерів інвалідів з дитинства; жінок, які працювали в текстильному виробництві, механізаторами, а також на деяких видах робіт у сільському господарстві; сліпих і хворих гіпофізарним нанізмом (ліліпутів); за певного стажу роботи.

За загальним правилом, право на пенсію за віком чоловіки набувають з досягненням 60-ти, а жінки – 55-ти років. Такі вікові межі встановлено для отримання пенсії тим, хто мав звичайні умови праці. Слід визначити, що в разі втрати годувальника жінка має рівні права з чоловіком стосовно видів і рівня соціального забезпечення. Для жінок у нашій країні передбачені певні переваги. Це знаходить конкретне вираження у встановленні для них нижчого пенсійного віку і зниження стажу роботи, необхідного для призначення пенсії за віком і з інвалідності внаслідок загального захворювання. Пенсійне право передбачає різницю в пенсійному віці для чоловіків і жінок здебільшого у 5 років. Така різниця характерна для всіх випадків диференціації віку за ознакою статі, в тому числі і для призначення пенсії за віком на пільгових умовах.

Друга загальна умова призначення пенсії за віком – це стаж роботи. Для призначення повної трудової пенсії за віком є необхідним стаж роботи 20-25 років, відповідно для жінок і чоловіків. Чимало категорій працівни-

ків мають право на пенсію на пільгових умовах. Під пільговим пенсіонуванням слід розуміти можливість вийти на пенсію за віком або в молодшому віці за загальної незмінної тривалості трудового стажу. Пільгове пенсіонування в окремих випадках означає можливість отримувати пенсію в більшому розмірі.

Ще одним видом трудової пенсії є пенсія за вислугу років. Вона являє собою щомісячні виплати з Пенсійного фонду та інших джерел фінансування, що призначаються довічно в розмірі, співвіднесеному з минулим заробітком, особам, які мають установлений законом спеціальний стаж.

Важливою умовою для призначення пенсії за вислугу років є певний стаж роботи за спеціальністю. Однак умови призначення пенсії за вислугу років неоднакові. В одних випадках вони призначаються незалежно від віку, в інших – установлюється вік і стаж.

Коло осіб, які мають право на пенсію за вислугу років, визначено законодавством. Це окремі категорії працівників, перелік яких встановлено в статтях 54 і 55 Закону України “Про пенсійне забезпечення”, а також в інших спеціальних нормативних актах. Законодавство вирізняє чотири категорії громадян:

- військовослужбовці, службовці та працівники органів внутрішніх справ;
- працівники цивільної авіації та льотно-випробувального складу;
- державні службовці, судді, працівники прокуратури і митних органів;
- окремі категорії працівників та спеціалістів інших галузей народного господарства.

В умовах сьогодення актуальним є питання: про визначення розміру пенсії. Для більшості пенсіонерів пенсія – це єдине джерело для існування.

Доцільно на законодавчому рівні закріпити вартісну величину прожиткового мінімуму і керуватись саме цим одним нормативом як при виплаті соціальних допомог, пенсій, так і при встановленні мінімальної заробітної плати. Щоб забезпечити кожному громадя-

нинові (робітнику, пенсіонеру) відповідні умов для життя в нашій державі. В усякому разі це внесе ясність як у соціальне законодавство, так і у практику його застосування.

Закріпити це можна, наприклад в Законі “Про пенсійне забезпечення” від 05.11.1991 року.

У частині 3 преамбулі цього Закону написано, що закон гарантує соціальну захищеність пенсіонерів шляхом встановлення пенсій на рівні, орієнтованому на прожитковий мінімум. Закон гарантує, але ж на практиці мінімальна пенсія значно нижче ніж прожитковий мінімум. І, що означає “орієнтованому”, треба чітко вказати: “не менш, ніж прожитковий мінімум”. Далі йдеться, що пенсії підлягають регулярному перегляду, але не вказано в який строк. Наприклад, цей строк може складати один рік. Тоді це буде звучати так:

“Закон гарантує соціальну захищеність пенсіонерів шляхом встановлення пенсій на рівні, не менш ніж прожитковий мінімум, а також регулярного перегляду їх розмірів раз на один рік у зв’язку з підвищенням розміру мінімального прожиткового мінімуму”.

В процесі реформування пенсійної системи дискусійним виявилось питання про можливість підвищення пенсійного віку громадян. Так, наприклад, С. Сивак вважає, що пенсійний вік повинен враховуватися з настанням старості людини, яка за медичними показниками настає у 65-річному віці, тоді як загальний пенсійний вік в Україні становить 60 років для чоловіків і 55 років для жінок [12, с.72].

А втім, середня тривалість життя в Україні скорочується. За даними статистики, вона складає 62 роки для чоловіків і 73 роки для жінок, а частина зовсім не доживає до 60 і 55 років відповідно. Отже зростання кількості пенсіонерів за віком не відбудеться, навпаки, кількість їх зменшується. Люди пенсійного віку складають приблизно 1/5 від загальної чисельності населення України. Той факт, що населення помітно старішає є характерним для всіх розвинених держав. Це свідчить

про зниження народжуваності у країні.

Тому з погляду на це, ми пропонуємо зовсім відмінити такий юридичний факт, як настання пенсійного віку. При визначенні права особи на трудову пенсію і використувувати його як підставу, що дає право на соціальну пенсію. А як основний юридичний факт, що обумовлюватиме право особи на трудову пенсію, використувувати лише страховий стаж. Це період, протягом якого громадянин підлягає обов’язковому пенсійному страхуванню за рахунок сплати страхових внесків самих громадян, їх роботодавців або бюджету.

Держава встановлює мінімально необхідний страховий стаж для призначення трудової пенсії, наприклад, він може становити 35 років, як що людина в середньому починає працювати з 18 років, то на пенсію вона може вийти в 53 роки. А набувши законодавчо встановлений та мінімально необхідний страховий стаж, громадянин самостійно вирішуватиме питання: продовжувати йому працювати, чи звертатись за пенсією. Адже вік припинення трудової діяльності є індивідуальним і не завжди пов’язаний із законодавчо встановленим пенсійним віком, як підставою виникнення права на пенсію.

Як що людина звертається за пенсією, то вона втрачає право на працю, а якщо продовжує працювати, то не має права звернутися за пенсією.

Але страховий стаж не єдиний юридичний факт, який є підставою для отримання пенсії за віком. Таким юридичним фактом може бути, наприклад, грошова сума на соціальному рахунку працівника, (мінімальний розмір її може бути закріплений в Законі “Про пенсійне забезпечення”).

Це питання можна вирішити таким чином: платежі в Фонд соціального страхування повинні вноситися до соціального рахунку працівника, і якщо кошти на цьому рахунку не використані людиною, вони можуть бути зараховані, за заявою працівника, на його пенсійний рахунок та, навпаки, якщо працівник витрачає усі кошти з свого соці-

льного рахунку, то на цей рахунок може бути переведена частина коштів з пенсійного рахунку. Вся ця система обов'язково повинна бути комп'ютеризована і складати єдину систему.

Сьогодні органи Пенсійного фонду України ведуть облік усіх застрахованих осіб та персоніфікований облік надходження страхових внесків, створюють і забезпечують функціонування єдиного державного автоматизованого банку відомостей про застрахованих осіб, що пов'язане з визначенням права на виплати з Пенсійного фонду та їхнього розміру за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням.

Що до правового регулювання страхового стажу, то весь страховий період можна поділити на внесковий та невнесковий. Внесковий період – це період, під час якого стягуються страхові внески з працівників і роботодавців. За окрему категорію працівників внески сплачуватимуться з державного бюджету.

Невнесковий період буде складатися з таких періодів, коли особа не працювала з поважних причин. Тобто, кошти на рахунок не відраховуються, але до страхового стажу цей період зараховується. Це час перебування жінки у відпустці по догляду за дитиною до трьох років, а при наявності медичного висновку – до шести років; час навчання у професійних вищих навчальних закладах з денною формою навчання.

Вимагає вирішення і проблема фінансової бази пенсійного забезпечення. Вона особлива гостра в сучасних перехідних умовах. Бо вже зараз на 1000 чоловік працездатного віку 409 осіб пенсійного віку і 378 дітей, тобто 787 утриманців.

Внаслідок важкого економічного становища в державі, дефіциту бюджету в цілому і порушення балансу Пенсійного фонду невчасно проводиться виплата пенсій непрацездатним. З метою покращення цієї ситуації та стабілізації фінансової дисципліни платників внесків Уряд здійснив ряд заходів. Так, Інструкція про порядок обчислення і сплати

підприємствами, установами, організаціями та громадянами страхових внесків до Пенсійного фонду України, а також обліку надходження і витрачання його коштів передбачає фінансову санкцію-пеню в розмірі, пропорційному річній ставці Національного банку України.

Якщо ставка Національного банку України складає 70 відсотків річних, тоді ставка для визначення розміру пенсії складатиме $70 \cdot 120 / 100 = 84$ %. Пеня за один день складатиме $84 / 360 = 0,233 = 0,23$ % суми заборгованості за кожний день прострочення сплати страхових внесків, враховуючи день сплати платниками цих внесків [13, с.35].

Сьогодні назріло питання протилежного характеру: про відповідальність Пенсійного фонду за розрахунки з пенсіонерами.

Виходячи зі змісту ст.151 Цивільного кодексу України, обов'язок Пенсійного фонду виплачувати пенсію непрацездатним громадянам у разі настання соціальних ризиків є грошовим зобов'язанням. Одним із засобів забезпечення належного виконання грошових зобов'язань є неустойка або пеня. А тому, у випадку несвоєчасної виплати пенсії, тобто неналежного виконання зобов'язання, слід застосовувати неустойку. Це означає, що при проведенні розрахунку з пенсіонерами (кредиторами у даному випадку) відділення Пенсійного фонду повинна виплатити всі належні до оплати грошові суми та за кожний день прострочки виконання зобов'язання додатково оплатити фіксований процент від суми несплаченого грошового зобов'язання, тобто в даному випадку - пенсії. За основу вартісної величини межі можна використати той же відсоток, встановлений Інструкцією про порядок обчислення і сплати підприємствами, установами, організаціями та громадянами страхових внесків до Пенсійного фонду України, а також обліку надходження і витрачання його коштів. Впровадження такого розрахунку встановить взаємовідповідальність особи та держави у сфері пенсійного забезпечення, як це і повинно бути у правовій державі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В.С. Право социального обеспечения в СССР. -М.: Юрид. лит., 1987. -352 с.
2. Зайкин А.Д. Правоотношения по пенсионному обеспечению. -М., 1974. -192 с.
3. Юридичний словник. -К., 1974. -671 с.
4. Андреев В.С. Право социального обеспечения в СССР: Учеб. пособие. -М., 1987. -350 с.
5. Захаров М.Л. Азбука социального обеспечения. -М., 1987. -207 с.
6. Сташків Б.І. Теорія права соціального забезпечення. -К., 2005. -405 с.
7. Васильева Ю.В. Основания для дифференцирования правового регулирования пенсионных отношений // Правоведение. -1998. -№ 3. -С.24-30.
8. Ачаркан В.А. Государственные пенсии. -М.: Юрид. лит., 1967. -168 с.
9. Фогель Я.М. Право на пенсию и его гарантии. -М.: Юрид. лит., 1972. -180 с.
10. Иванова Р.И. Правоотношения по социальному обеспечению в СССР. -М., 1986. -176 с.
11. Сирота І.М. Право пенсійного забезпечення в Україні: Курс лекцій. -К., 1998. -283 с.
12. Сивак С. Конституційні гарантії права на пенсійне забезпечення і пенсійна реформа // Право України. -1977. -№ 12. -С.70-74.
13. Бізнес. -1997. -№ 47. -С.34-37.
14. Закон України "Про пенсійне забезпечення" від 05.11.1991 р. // ВВР України. -1992. -№ 3. -Ст.10 (із змінами та доповненнями).
15. Конституція України від 28.06.1996 р. // ВВР України. -1996. -№ 30. -Ст.141.
16. Цивільний кодекс України. -Х.: ТОВ "Одисей", 2007. -424 с.

Колесник-Омельченко Т.В. Правова сутність пенсійного забезпечення в Україні // Форум права. -2008. -№ 1. -С.233-239 [Електронний ресурс]. -Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08ktvzvju.pdf>

Досліджуються тенденції розвитку пенсійного забезпечення з урахуванням соціальних, економічних, демографічних проблем суспільства в процесі реформування пенсійної системи України. Надане визначення понять права соціального забезпечення – пенсія, види пенсій, пенсійний вік, страховий стаж; розглянуто їх суттєві ознаки. Проаналізовано правові засади формування системи недержавного пенсійного забезпечення, визначена роль держави у цій сфері.

***

Колесник-Омельченко Т.В. Правовая сущность пенсионного обеспечения в Украине

Исследуются тенденции развития пенсионного обеспечения с учетом социальных, экономических, демографических проблем общества в процессе реформирования пенсионной системы Украины. Представлено определение понятий права социального обеспечения - пенсия, виды пенсий, пенсионный возраст, страховой стаж; рассмотрены их существенные признаки. Проанализированы правовые основы формирования системы негосударственного пенсионного обеспечения, определена роль государства в этой сфере.

***

Kolesnyk-Omelchenko T.V. The legal essence of the pension security in Ukraine

Tendencies of development of a provision of pensions are investigated in view of social, economic, demographic problems of a society during reforming pension system of Ukraine. Definition of concepts of the right of social security - pension, kinds of pensions, a pension age, and the insurance experience is submitted; their essential attributes are considered. Legal bases of formation of system of the not state provision of pensions are analyzed, the role of the state in this sphere is determined.